

Problems of Theory and Practice. 2024. Vol. 4(57). P. 317–331.
<https://doi.org/10.55643/fcapter.4.57.2024.4430>

3. Національна стратегія доходів до 2030 року / Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf (дата звернення 19.11.2025).

4. Овчаренко А.С. Щодо окремих особливостей бюджетної політики у період воєнного стану в Україні. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Вип. 3. С. 156-160. <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.3.25>

УДК 339.9:330.59

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК НЕРІВНОСТІ ТА ІНКЛЮЗИВНОСТІ У ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Васильченко О. О.

старший викладач,

Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного,
 м. Запоріжжя, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5420-2375>

Глобальна економіка XXI століття функціонує в умовах глибоких трансформаційних процесів, які під впливом технологічних змін призвели до появи численних переваг для країн світу. Перш за все, це розширення та зміцнення торговельних зв'язків, розповсюдження інвестицій, підвищення рівня життя в багатьох країнах. Водночас, одним із найбільш серйозних явищ сучасності є економічна нерівність, як між країнами, так і всередині них. Соціальна та економічна нерівність сьогодні проявляється по різних напрямках: розрив доходів і багатства; нерівний доступ до здійснення трудової діяльності; неоднакові можливості використання соціальних благ, технологій та інституцій. Не дивлячись на зростання світового ВВП та успіхи у зменшенні абсолютної бідності, у багатьох країнах нерівність не лише зберігається, але й значно посилюється. Загострення проблеми нерівності ставить під сумнів інклюзивність глобального розвитку та стабільність суспільств, масштаби політичної поляризації та економічну безпеку.

Наукова література розглядає нерівність у різних аспектах. Відповідно до класичного підходу нерівність вимірюється доходами або багатством [1]. За даними сучасних досліджень, глобальна нерівність доходів залишається значною [2]. При цьому статки концентруються переважно в руках вузького кола осіб [3] (табл. 1).

Як видно з табл. 1, у 2023 році 10% найбагатших людей в світі володіли приблизно 60-85 % всього приватного багатства. При цьому, верхні 1 % володіють приблизно 44-47 % глобального багатства. Половина світового дорослого населення (найбідніші 50 %) володіє лише малою часткою: їхня частка багатства вимірюється лише двома-трьома відсотками [4].

Табл. 1 показує, що частка доходів, які припадають на ТОП 10 % населення, зросла з близько 40 % у 2000 році до 58 % у 2023 році. При цьому частка доходів ТОП 1 % при цьому зросла з приблизно 15 % до 23 %. Це означає, що економічне зростання глобально не призводить до рівномірного зростання добробуту: переваги отримують переважно ті, хто вже був у «верхній частині світової еліти» [5].

Відмічаємо також зростання багатства ТОП 1 % за 2015-2025 роки більше 33,9 трлн. доларів США. Цих коштів, за підрахунками аналітиків, вистачило б більше ніж в 22 рази, щоб подолати глобальну крайню бідність за міжнародною межею (за стандартом 8,30 дол. на день). Бачимо ще один важливий показник – мільйонери контролюють майже половину всього приватного багатства світу [2]. Отже, величезні ресурси зосереджуються в руках небагатьох,

тоді як більша частина населення залишається з доволі жебрацькою часткою багатства або зовсім без нього.

Таблиця 1

Основні показники глобальної нерівності за 2023-2025 рр.

Показник	Значення
Частка глобального багатства, яким володіє ТОП 1%	44-47 %
Частка глобального багатства, яким володіє ТОП 10%	60-85 % залежно від країни
Частка багатства найбідніших 50 % населення світу	2-3 %
Частка глобальних доходів, що припадають на ТОП 10%	58 % (зростання з 40 % у 2000 р.)
Частка доходів ТОП 1%	23 % (зростання з 15 % у 2000 р.)
Зростання багатства ТОП 1% за 2015-2025 рр.	+33,9 трлн. дол.
Обсяг багатства ТОП 1%, якого вистачило б для подолання крайньої бідності	у 22 рази більше, ніж потрібно
Співвідношення доходів ТОП 10% до нижніх 10% у країнах ОЕСР	8,4 : 1
Частка багатства, яким володіють ТОП 10% у країнах ОЕСР	50-79 %
Частка багатства, яке належить мільйонерам (капітал більше за 1 млн. дол.)	біля 50 % глобального приватного багатства

Джерело: укладено автором за матеріалами джерел [2,4,5,6]

Показники табл. 1 відображують ще один аспект. Так, за даними Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), у країнах-членах співвідношення середнього доходу в ТОП 10 % та найнижчих 10 % становило 8,4 : 1. Проте, у реальній дійсності нерівність багатства значно вища: у середньому ТОП 10 % володіють понад 50 % приватного багатства, а в деяких країнах ця частка сягає 79 % [6]. Ці дані дають можливість констатувати, що доходи можна перерозподіляти, а ось багатство (активи, капітал, нерухомість) концентрується у певних осіб довготривало, і доступ до нього дає значні привілеї.

Така концентрація багатства є не тільки проблемою етичною чи соціальною. Адже це виклик для стабільності, економічного розвитку та справедливих можливостей для більшості населення [4]. Нерівність пов'язана також із вирішенням питання доступу до можливостей і ресурсів, що визначають життєві шанси та добробут.

Крім основного аспекту нерівності сьогодні усе більшого значення набувають нові її форми: цифровий розрив, нерівний доступ до інновацій, освітня диференціація, регіональні відмінності у доступі до інфраструктури [7].

Слід також зауважити, що незважаючи на певне зближення рівнів доходів між окремими державами, внутрішня нерівність зростає в економіках як розвинених країн світу, так й тих, що розвиваються.

Посилення та відтворення нерівності за умов сучасної глобалізації пов'язано з рядом аспектів:

1. Економіка країн, де ринкові відносини мають характер вільно конкурентних, має справу з закономірним процесом формування розподілу доходів: більшість отримує помірні доходи, а невелика частка має значно більше. Таким чином, ринкова конкуренція сама по собі може породжувати нерівність [8], [9]. За цих обставин повинні включатись механізми державної політики: політики перерозподілу, соціальної політики, політики сприяння доступу до освітніх та соціальних ресурсів.

2. Для країн, що розвиваються, приплив іноземних інвестицій, відкритість до торгівлі та міграції можуть послабити нерівність в доходах. Водночас, у розвинених країнах ті ж обставини не призводять до зменшення нерівності [9]. Це свідчить про неоднорідність впливу глобалізації залежно від структури економіки, рівня розвитку та інституційної спроможності.

3. Глобалізація часто супроводжується нерівним доступом до освіти, технологій та інформації, що підтримує існуючу нерівність, якщо не впроваджується політика інклюзивного розвитку [1], [2].

4. Існують обставини, що формують умови, за яких нерівність передається між поколіннями, стає системною. До них слід віднести освітню нерівність, цифровий розрив та нерівний доступ до соціальних послуг [7], [8]. Там, де державна політика або міжнародні зусилля не забезпечують рівного доступу до базових прав і можливостей, нерівність закріплюється на певному рівні на доволі тривалий час, інклюзивність падає.

Загострення проблеми нерівності має серйозні наслідки та створюють суттєві загрози для інклюзивної економіки:

1) Соціальна та політична нестабільність: надмірна нерівність послаблює соціальну згуртованість, поглиблюючи поляризацію суспільства; призводить до політичної нестабільності та зростання ризику конфліктів, наслідком чого є посилення протестних рухів та зниження довіри до державних інститутів [8].

2) Гальмування економічного зростання та обмеження можливостей для соціального прогресу: оскільки переважна частина населення стикається з обмеженням або відсутністю доступу до освіти, медицини чи справедливих економічних шансів, справедливе покращення добробуту для всіх зводиться нанівець.

3) Підрив середнього класу утворює один із ключових ризиків для стабільності внутрішнього попиту: за умов швидкого економічного зростання нерівність також може зростати доволі швидкими темпами за причини концентрації прибутків на найвищих сходинах заможного суспільства в верхах, у той час як доходи середньої чи нижчої групи зростають повільно або залишаються незмінними. [10]

4) Переоцінка традиційних індикаторів розвитку: ВВП на душу населення або середній дохід вже не є достатнім індикатором добробуту, оскільки не завжди відображають справжню ситуацію в країні [1]. Ця обставина викликає врахування та оцінку комплексних індикаторів інклюзивності: доступ до освіти, охорони здоров'я, можливості зайнятості, рівень нерівності доходів і багатства, соціальна мобільність.

На основі аналізу можна виділити наступні напрямки політики та інструменти інклюзивного розвитку:

1. Заохочення інклюзивного зростання.

Економічна політика повинна бути націлена не тільки на збільшення ВВП, а й на розширення можливостей для участі населення у формуванні економічного результату. Необхідно розробити систему заходів щодо широкого розподілу досягнень економічного зростання шляхом залучення інвестицій, розвитку торгівлі, створення нових робочих місць тощо.

2. Перегляд напрямків та інструментів реалізації соціальної політики.

Забезпечення рівного доступу до освіти і медицини, розвиток соціальної інфраструктури, підтримка вразливих груп населення, доступ до цифрових технологій дозволять зменшити структурну нерівність і підвищити шанси для соціальної мобільності.

3. Здійснення заходів, спрямованих на більш справедливий розподіл доходів і багатства.

Мова йде про перерозподіл доходів через податки, соціальні програми, інвестиції в людський капітал, розробку механізму регулювання нерівності на національному та глобальному рівнях.

4. Використання більш ширших індикаторів добробуту.

Слід здійснити перехід від «економіки показників» до оцінювання реального добробуту. Традиційні індикатори (ВВП на душу населення, крива Лоренца, коефіцієнт Джині) слід доповнити комплексними показниками, що дозволять оцінити рівень та якість життя, доступ до ресурсів, рівень нерівності та соціальну справедливість.

5. Забезпечення цифрової інклюзивності: усунення цифрового розриву; забезпечення доступу до технологій; розвиток цифрової освіти тощо.

6. Об'єднання міжнародних зусиль у напрямку прийняття глобальних інституційних рішень.

Нерівність має глобальний вимір. Тому виникає потреба в міжнародних стандартах, розробки, підтримки та здійсненні глобальних ініціатив, зміцнення співпраці між державами, які гарантуватимуть справедливе поширення вигід глобалізації.

Таким чином, робимо наступні висновки:

1. Нерівність у глобальній економіці є складним, глибоко структурованим та багатовимірним явищем, що створює суттєві виклики для соціальної стабільності, економічної ефективності та сталості розвитку.

2. Глобалізація, торгівельні та інвестиційні потоки, технологічні зміни дають великі шанси, але одночасно створюють ризики для нерівності та сприяють появі її нових форм.

3. Завданням сучасної економічної політики як на національному, так й на міжнародному рівні, є не просто забезпечення економічного зростання, а й створення умов для інклюзивного розвитку, у якому вигоди розподіляються справедливіше та доступні широким верствам населення. При цьому необхідно застосувати цілий комплекс заходів, що включає соціальні та податкові інструменти, а також передбачає здійснення інституційних реформ і міжнародної координації.

Інтеграція принципів інклюзивності в національні та глобальні стратегії економічного розвитку дозволить побудувати справедливішу, стабільнішу і сталу глобальну економіку, де рівень життя, можливості та добробут будуть доступні більшості, і нерівність перестане бути ключовим бар'єром на шляху до стійкого розвитку.

Список використаних джерел

1. Глобальна нерівність та інклюзивний розвиток: теоретичні підходи та індикатори. URL: <https://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/839> (дата звернення 22.11.2025).
2. Нерівність доходів у сучасній економіці: методи оцінювання та тенденції. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/12c465e8-aaef-44f0-9bae-e9af3e0fb2fc> (дата звернення 22.11.2025).
3. Концентрація глобального багатства у руках еліт зростає – аналітичний звіт. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2020/01/20/40479878/> (дата звернення 22.11.2025).
4. Світовий банк. Global Inequality Report: Trends and Determinants. Washington, DC: World Bank. URL: <https://documents.worldbank.org/curated/en/543861468138858203/pdf/wps3865.pdf> (дата звернення 22.11.2025).
5. Oxfam International. URL: <https://lnk.ua/aVp91MWND> (дата звернення 22.11.2025).
6. Society at a Glance 2024: OECD Social Indicators. URL: <https://lnk.ua/QV0k1z5eg> (дата звернення 22.11.2025).
7. Соціальні та інституційні аспекти нерівності у глобальній економіці URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/26965d0d-cd87-44cf-9d4e-f0479e689e34> (дата звернення 22.11.2025).
8. Політичні та економічні наслідки соціальної нерівності. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/84f0aefb-6035-4283-b5a3-87af76e80649> (дата звернення 22.11.2025).
9. Globalization and income inequality: empirical evidence from developing and developed countries. *arXiv*. 2023. URL: <https://arxiv.org/abs/2302.09537> (дата звернення 22.11.2025).
10. Нерівність доходів як ризик глобальної економіки. URL: <https://lnk.ua/Y4Q9lm249> (дата звернення 22.11.2025).